Kasvu ja vaikuttaminen -osasto 20.9.2023

Eduskunnan talousvaliokunta

E 17/2023 vp, U 41/2023 vp & U 22/2022 vp

SAK lausunto Euroopan unionin omien varojen järjestelmään, EU:n monivuotista rahoituskehystä 2021-2027 koskevaan välitarkastukseen ja Euroopan strategisten teknologioiden kehysvälineeseen

SAK kiittää mahdollisuudesta lausua yllä listattujen kolmen aiheen kokonaisuuteen. Lausunto on jaettu asiakokonaisuuksien mukaiseen järjestykseen.

Euroopan unionin omien varojen järjestelmä

Lähtökohtaisesti SAK pitää ymmärrettävänä tavoitetta EU:n oman rahoituksen kasvattamisesta. Rahoituksen kasvattaminen vastaan RRF:n maksutarpeisiin, mutta myös turvaa EU:n vakautta ja toimintaedellytyksiä sekä laskee painetta jäsenmaksujen korotuksille. Myös julkilausutut tavoitteet rahoitusjärjestelyn yksinkertaisuudesta, läpinäkyvyydestä, oikeudenmukaisuudesta ja kustannustehokkuudesta ovat hyviä.

Lisäksi rahoitusjärjestelyiden toivotaan tukevan EU-tasoisia tavoitteita, mitä SAK katsoo niiden myös tekevän. Erityisesti kytkennät päästöjä vähentäviin mekanismeihin ovat EU:n strategisia tavoitteita tukevia. Tällaisten rahoitusmekanismien ongelma on kuitenkin veropohjan pysyvyys, koska vihreän siirtymän voi odottaa laskevan mekanismien tuottoja pitkällä aikavälillä. SAK kuitenkin korostaa, että päästövähennyksillä kerättyjä varoja olisi tärkeä kanavoida riittävästi juuri oikeudenmukaisen siirtymän rahoittamiseen.

Edellä mainitusta syystä SAK ei katso aivan yhtä tärkeäksi rahoitusratkaisun määrittelyä menotarpeen mukaan kuin Suomen kanta. Jos kerätyt varat ovat tarpeeseen nähden suurempia, ylimääräisiä varoja pitäisi tällöin voida kanavoida myös jäsenmaiden maksuosuuksien alentamiseen. Läpi mennessään ehdotuksen vaikutus Suomen rahoitusosuuteen EU:ssa ei juurikaan muuttuisi verrattuna maksuosuuteen.

Päästövähennystavoitteisiin kytketty rahoitusjärjestely vaikuttaa kannattavalta. Rahoitusjärjestelyissä kuvatut erillismekanismin lisäävät järjestelyn kannatettavuutta. On tärkeää varmistaa, että myös päästökaupan ulkopuoliset jäsenmaat osallistuisivat rahoitukseen, eikä maksujärjestelyt muutu kohtuuttomiksi yksittäisille jäsenmaille. Lisäksi koska päästövähennystavoitteiden koordinointi on EU:lle luonteva tehtävä, on vastaavasta mekanismista kerättävien varojen kanavointi EU:lle myös luontevaa.

SAK yhtyy Suomen kantaan siinä, että pilari 1 varaan rakentuva rahoitusjärjestely on esityksen kolmesta osasta kyseenalaisin. Myös väliaikaisratkaisuksi ehdotettu tilastollinen yritysten ”voitto-osuuteen”

perustuva laskennallinen yritysverotuksesta otettava rahoitusjärjestelmä on ongelmallinen. Yrityksiä ja sitä kautta yhteisöveroja koskeva päätöksenteko on isolta osin kansallista, eikä asiaan liity vastaavaa EU-tasoista intressiä. Lisäksi on tärkeää, että yritysten verovälttelyä vastustavilla jäsenmailla on riittävä kannustin ylläpitää kohtuullisia yhteisöverokantoja. SAK kannattaa pilari 1:tä, mutta EU:n rahoituksen kytkemistä osaksi pilaria emme kannata.

EU:n monivuotista rahoituskehystä 2021–2027 koskeva välitarkistus

SAK yhtyy komission tiedonannon tilannekuvaan, jossa EU on kohdannut kuluvalla monivuotisen rahoituskehyksen kaudella useita peräkkäisiä kriisejä, jotka ovat kasvattaneet merkittävästi unionin kuluja sekä lisänneet epävakautta ja riskejä. Lisäksi tulevaisuuteen kohdistuu mittavia investointitarpeita mm. ”kaksoissiirtymän” läpiviemiseksi, joka voi olla EU:lle myös mahdollisuus.

Komission tiedonannossa todetaan, että kuluneiden vuosien kriiseihin reagoiminen on syönyt EU:n rahoituksen joustot, eikä laajamittainen varojen uudelleenkohdentaminen ole enää realistista. Tämän vuoksi komissio esittää yhteensä 100 miljardin euron lisärahoitusta. SAK yhtyy tähän tilannekuvaan osin. Rahoituskehys tarvinnee lisärahoitusta, jotta EU:n toimintaedellytykset eivät vaarantuisi. SAK kuitenkin yhtyy Suomen kantaan, että varojen kohdentamista ja painopisteitä tulisi edistää unionin sisällä.

Lisärahoituksesta puolet olisi esityksen mukaan tarkoitus kohdentaa Ukrainan tukemiseen. Tämän kokonaisuuden tarkoitus olisi koota eri tukea kolmen osa-alueen alle: 1) lainat ja avustukset 2) investoinnit ja yksityinen rahoitus 3) tekninen tuki ja muu tuki. SAK yhtyy valtion myönteiseen kantaan Ukrainan tukemisessa. On sekä Suomen että koko Euroopan edun kannalta välttämätöntä, että Ukrainaa tuetaan.

Lisäksi lisärahoitusta on tarkoitus käyttää muuttoliikkeen sisäisen ja ulkoisen hallinnan vahvistamiseen (15 miljardia), hallintoon (1,9 miljardia), joustovälineeseen (3 miljardia), EURI-varauksiin (18,9 miljardia) sekä Euroopan strategisten teknologioiden kehitysvälineeseen (10 miljardia). Näistä kohteista esimerkiksi muuttoliikkeen EU-tasoiseksi kysymykseksi, jota SAK kannattaa. Muut mainitut rahoituskohteet SAK näkee ennen kaikkea seurauksina nousseesta kustannustasosta.

Euroopan strategisten teknologioiden kehysväline (STEP)

Viime kesäkuussa komissio esitti paljon puhutun suvereniteettirahaston sijasta perustettavaksi Euroopan strategisten teknologioiden kehysvälinettä (STEP). Käytännössä STEP olisi mittakaavaltaan paljon

suvereniteettirahastoa pienempi kokonaisuus, jonka tarkoituksena olisi valjastaa jo olemassa olevia rahastoja tukemaan paremmin digitaalisten teknologioiden, puhtaiden teknologioiden ja bioteknologioiden kehitystä.

Käytännössä STEP muodostuisi erityisesti neljästä seuraavasta hankkeesta: InvestEU, Horisontti Eurooppa, Euroopan puolustusrahasto ja innovaatiorahasto. STEP:llä olisi kuitenkin yhtymäkohtia myös muihin rahastoihin, kuten koheesiopolitiikan ja oikeudenmukaisen siirtymän rahastoihin sekä elpymis- ja palautusmisvälineeseen (RRF). Näihin rahastoihin muodostettaisiin ”rahoitusikkunoita”, joiden kautta jaettavien varojen käyttötarkoitusta voidaan laajentaa.

STEP:n avulla tavoiteltaisiin yhteensä noin 160 (110 + 50) miljardin euron lisäinvestointeja, eikä välineen avulla olisi tarkoitus avata valtiontukikilpailua kuin enintään pieniltä osin. SAK katsoo, että valtiontukikilpailun avaamista pitäisi välttää, mitä myös Suomen kannassa on peräänkuulutettu. Valtiontukien avaaminen unionin sisäiselle kilpailulle ei kohtelisi jäsenmaita tasapuolisesti koon ja velkatason perusteella.

Lisäksi SAK kannattaa Suomen kantaa, joka koskee STEP:n kautta jaettavien tukien kytkemistä jäsenvaltioiden tuloihin (BKTL) markkinaehtoisemman kilpailun sijasta. On tärkeää, että investointeja allokoidaan tehokkuuden ja julkilausuttujen strategisten tavoitteiden perusteella. EU:lla on käytettävissä omia erillisiä työkaluja koheesiopolitiikan edistämiseen, eikä eri välineiden tavoitteita pitäisi kytkeä toisiinsa liikaa. Poikkeuksena edelliseen mainittakoon se, että SAK kannattaa tuki- ja rahoitusmekanismien kytkemistä oikeusvaltioperiaatteiden noudattamiseen. Järjestely myös sulkisi Suomen kategorisesti ulkopuolelle osasta tuista, mitä ei voi pitää perusteltuna.

Valtioneuvosto on linjannut kannassan myös muita tärkeitä näkökohtia, joita myös SAK kannattaa. On esimerkiksi tärkeä peräänkuuluttaa teknologianeutraliteetin merkitystä asetuksen valmistelussa. Lisäksi kansallisten rahoitusosuuksien edellyttäminen on hyvä periaate ja esitykseen sisältyvät, jopa 100 prosentin EU:n tukiosuudet ovat poikkeuksellisia. Pitkällä tähtäimellä tämä voisi lisätä rahoituksen väärinkäytösten riskiä. Puolestaan avoin portaali, jossa rahoitusta saaneet hankkeet listattaisiin, vähentäisi väärinkäytösten riskejä.

Kokonaisuutena Suomen kanta on kriittinen, mutta samalla kannatetaan valtiontukipolitiikan normalisointia sekä lisärahoituksen edistämistä näihin strategisiin painopisteisiin esimerkiksi varojen uudelleenkohdentamisen kautta. SAK pitää Suomen kantaa ymmärrettävänä, mutta näkee STEP-järjestelyn pieneltä osin edistävän esimerkiksi valtiontukipolitiikan normalisointia. Käänteisesti ilmaistuna, ilman STEP-pakettia paine valtiotukikilpailun avaamiselle voi kasvaa, mikä kohtelisi pieniä ja

velkaantuneita maita epäoikeudenmukaisesti. Jonkinlainen reagoiminen kiihtyvään globaaliin valiotukipolitiikkaan on välttämätöntä, mutta samalla SAK peräänkuuluttaa parannuksia työntekijöiden asemaan esimerkiksi vihreässä ja oikeudenmukaisessa siirtymässä. SAK ei kannatta aiemmin kaavailtua suvereniteettirahastoa, mutta STEP-järjestelyä voidaan pitää hyväksyttävänä, erityisesti Suomen kannan mukaisin täydennyksin.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK